jaħsbu ċerti lingwistiċi l-Kanada qed toħloq ilsien għaliha billi tissellef u taddotta kliem mingħajr ma timita.

Il-Kanadiżi ma jaħsbux l-istess dwar l-istess ħaġa jew iffissru ħsiebhom bl-istess termini bħan-nies ta pajjiżi oħra. Wieħed għandu biss jagħti daqqa t'għajn lejn il-gazzetti Kanadiżi u jqabbilhom ma' dawk ta' l-Amerka jew ta' l-Ingilterra biex jinduna li l-Kanadiżi jaħsbu u jiktbu bil-Kanadiż. Id-differenza tidher ħafna fl-ilsien Ingliż mita jiġi mitkellem u wieħed jara din id-differenza jekk joqgħod ftit jisma' bis-sabar il-kelliema fuq ir-radju tal-Kanada C.B.C. (*Canadian Broadcasting Corporation*) u jisma' wkoll dawk ta' l-Amerika u dawk tal-B.B.C. ta' Londra. Mingħajr ma tkun taf l-istazjon tinduna jekk hux mill-Amerika jew mill-Kanada jew mill-Ingilterra, u dan tagħirfu mill-mod kif jitlissen l-Ingliż.

Bosta ġnus fl-imgħoddi żvilumpaw billi kellhom l-għaqda tar-razza jew l-għaqda ta' l-ilsien jew l-għaqda tar-reliġjon u kultura jew taħlita ta' dawn l-għaqdiet. Iżda l-għaqda fil-Kanada hija msejsa fuq l-aspett ta' kif jaħsbuha dawk li jgħammru f'din l-art bla tarf li bil-għaqal u bis-sabar ta' dawk l-irġiel u nisa li jitkellmu bl-Ingliż u dawk li jitkellmu bil-Franċiż sabu ruħhom igħixu f'pajjiż li jsejħulu pajjiżhom u ma' dawn żdiedu eluf ta' immigranti li jitkellmu b'mitt ilsien ieħor iżda li jagħarfu wkoll il-Kanada bħala pajjiżhom u biex jinqdew jeħtiġilhom jitgħallmu wieħed miż-żewġt ilsna tal-pajjiż — l-Ingliż jew il-Franċiż.

REĊENSJONI

CREMONA, A., *Ecce Homo.* Dar ta' S. Ġużepp, 1952. pp. 40.

Għadd kbir ta' episodji reliġjużi u persunaġġi bibliċi qegħdin jistennew li jinqala' drammaturgu biex joħroġhom mill-kotba mqaddsa u jqegħidhom fuq il-palk. Imma billi dawn huma kollha suġġetti delikati jeħtieġu drammaturgi ta' l-affari tagħhom, anzi nies ta' kultura reliġjuża għanja u ta' prinċipji morali sodi.

Dawn id-doti ta' l-aħħar żgur li ma jonqsux f'Ninu Cremona li barra milli huwa letterat u studjuż kbir, żejjen il-letteratura Maltija bid-dramm pastorali u patrijottiku "Il-Fidwa tal-Bdiewa".

Iżda l-"Ecce Homo", l-istess bħall-"Fidwa", mhux għalkemm taħdmu fuq il-palk. Għaliex hemm drammi biex isiru u oħrajn biex jinqraw biss. Dawk ta' Cremona nsib li huma minn dawn ta' l-aħħar: imma meta ngħid li qegħdin għall-qari ma nfissirx biss li wieħed għandu jaqrahom id-dar, fuq pultruna bħallikieku xi rumanz jew novella. Dawn ta' Cremona huma tajbin biex jinqraw fil-pubbliku minn interpreti differenti kif tabilħaqq sar fil-każ ta' l-"Ecce Homo".

Dana l-episodju drammatiku irreċitawh fil-"Malta Cultural Institute" erbgħa min-nies li isimhom biss jeżentana milli naħlu t-toroċ biex naħarqu l-inċensi: W. Gulia, Therese Vassallo, Fasanelli. U magħhom U. Mifsud Bonnici, A. Farrugia, M. Serracino Inglott, il-Kaptan Busuttil u Miriam Magro: taħt id-direzzjoni, jekk jogħġbok, ta' ħadd ieħor ħlief Erin Serracino Inglott.

Il-battuti tal-persunaġġi tad-dramma huma xi drabi wisq twal u d-djalogi m'humiex dawk li jagħmlu biżżejjed effett fuq il-palk jekk l-atturi ma jkunux tas-sengħa. Iżda mill-banda l-oħra l-karattri huma maqlugħin ħafna u l-atmosfera maħluqa biex teħodna fl-ewwel żminijiet ta' l-Insara wara ftit li ġrat l-aqwa traġedja ta' kull epoka, it-traġedja tal-Golgota.

Iktar mill-persunaġġi mistħajla (bħal Marku, Flavja, Salumi, Drusilla u Marċella) laqtuna l-persunaġġi storiċi. U fuq dawn kollha, Ponzju Pilatu u martu Klawdja. Milqūta wkoll il-Madalena.

Il-kiefer ħakkiem Ruman li ma' ħaddieħor ma kienx jaħsibha darbtejn biex jaqta' s-sentenza tal-mewt, baża' jitgħabba bil-kundanna ta' Kristu; u dana jurina iżjed ċar l-innoċenza tar-Redentur. Hawn hu għalina l-ikbar mertu ta' Cremona li għaraf jisvolġi dan il-pont importanti tad-dramm b'sengħa maħsuba tajjeb ferm. Is-sogħba ta' Pilatu li ma kellux il-ħila jiddikjara pubblikament l-innoċenza ta' Kristu tirriżulta mill-kliem illi huwa jgħid f'iżjed minn passaġġ wieħed ta' l-att; u l-influwenza ta' Klawdja fuq il-gvernatur Ruman li jħoss ir-rimors tal-kuxjenza u jindem, hija minsuġa bil-għaqal. Il-karattri ta' Pilatu u Klawdja jispikkaw ħafna.

Sabiħa u patetika d-deskrizzjoni tal-ħolm li kienet toħlom Klawdja (paġni 17-19), imqar jekk mhix għalkollox skond it-teknika tat-Teatru modern. L-istess ħaġa tingħad għal kliem Flavju li, fost il-persunaġġi fittiżji, jidhrilna li huwa l-aħjar.

Ix-xena finali hija affettiva. Kliem Ponzju Pilatu, l-iktar meta jgħid:

"Imma dan id-demm! Għaliex idejja mċappsin bid-demm?
Gibuli l-ilma ħa naħsel idejja..."

ifakkarna fix-xena qawwija tal-"Macbeth".

Il-ktejjeb ta' Cremona huwa mitbugħ tajjeb, bħas-soltu, fid-Dar ta' S. Ġużepp, b'introduzzjoni f'waqtha ta' E. Coleiro u bir-riproduzzjoni tal-mużika tal-kor tax-Xirka tal-Maddalena, mużika miktuba mis-Sur J. Abela Scolaro, iddisinjata minn Guido Gili u fotografata mis-sur Manwel Sciberras. Il-kopertina artistika ta' A. M. Grimaud hija silhouette ta' l-*Ecce Homo* taħt emblema ta' l-Ajkla Rumana. Il-ktieb ma jonqsu lanqas in-*Nihil Obstat*.

28-xi-52. ALBERT M. CASSOLA.

R. I. P.

Id-Direzzjoni tagħti l-għomor lil Laurent Ropa, u lil ħuh Patri Piju Rapa, O.P. fit-telfa li ġarrbu bil-mewt ta' missierhom.